

*Enige regelen betreffende het gebruik van de Friese taal,
in het bijzonder in het rechtsverkeer*

VERSLAG VAN HET MONDELINGE OVERLEG

No. 8

(De vroegere stukken zijn gedrukt in de Zittingen
1953—1954 en 1954—1955)

Na de lezing van de Memorie van Antwoord achtte de Commissie van Voorbereiding het wenselijk, een aantal punten met de Minister van Justitie te bespreken voordat de openbare behandeling van het wetsontwerp een aanvang zou nemen. Dit overleg, waartoe de Minister zich gaarne bereid verklaarde, vond plaats op 7 oktober 1955. De bewindsman had zich daarbij doen vergezellen van mr. A. Mulder, raadgever bij zijn Ministerie.

Artikel 1. Uit de commissie werd de vraag gesteld, of de eventuele aanvaarding van de voorstellen tot wijziging van de Grondwet, vervat in stuk 4022, en o.m. strekkende tot het doen vervallen van artikel 138, een wijziging van het slot van artikel 1, eerste lid, van het onderhavige ontwerp noodzakelijk zal maken.

De Minister antwoordde, dat het doen vervallen van artikel 138 van de Grondwet, gelet op artikel 71 der Provinciale wet, geen directe gevolgen zal hebben voor artikel 1 van het wetsontwerp. De leden van de Provinciale Staten zullen, indien hun eed niet meer bij de Grondwet zal zijn vastgesteld, ingevolge artikel 1 deze eed in het Fries kunnen afleggen.

Artikel 2. Van de zijde der commissie werd herinnerd aan de passage in de Memorie van Antwoord, waar de Minister naar aanleiding van een desbetreffende opmerking in het Voorlopig Verslag toegeeft, dat „het niet uitdrukkelijk noemen van de rechter in de Memorie van Toelichting misverstand heeft kunnen wekken”, ten aanzien van de vraag, of de in artikel 2 toegekende bevoegdheid ook aan de rechter toekomt. Men vroeg zich af, of daarom niet een duidelijkere redactie van het artikel aanbeveling zou verdienen.

De Minister verklaarde zich bereid de bepaling bij Tweede Nota van Wijziging zodanig aan te vullen, dat deze komt te luiden: „In alle gevallen, waarin iemand op een terechtzitting, welke gehouden wordt in de provincie Friesland, van ambtswege het woord voert dan wel verplicht is . . .”.

Artikelen 3 en 4. Een lid der commissie stelde de vraag of artikel 3 niet geheel zou kunnen vervallen, daar toch zijns inziens artikel 4 reeds voldoende waarborgen biedt voor een behoorlijke gang van zaken.

Indien iemand geen Nederlands spreekt of verstaat, wordt — aldus dit lid — deze taal toch ook niet uitgeschakeld (ten behoeve van het Duits b.v.), doch een tolk te hulp geroepen. Waarom kan deze methode niet in Friesland worden toegepast, nu het de Friese taal betreft? Dat de Friezen opgeofferd moeten worden aan onkunde van het Fries bij anderen, kon dit lid niet inzien.

Wat moet men verstaan — zo vroeg dit lid voorts — onder „uit anderen hoofde een redelijk belang hebben het ter terechtzitting gesprokene te volgen” (artikel 3)? En wat zal de consequentie zijn van de sanctie, genoemd in het tweede lid van artikel 4, ten aanzien van degenen, die zich alleen maar duidelijk in het Fries kunnen uitdrukken?

De Minister stelde in zijn antwoord voorop, dat het ontwerp aan de justitiabelen in Friesland het recht wil toekennen om — tenzij bezwaren in verband met de eisen van rechtseenheid, rechtszekerheid of van de openbaarheid der rechtspraak zich

daartegen verzetten — zich voor de rechter van het Fries te bedienen, ook indien men het Nederlands wel goed machtig is (vgl. het rapport der commissie-Kingma Boltjes, blz. 22—23). Daarom gaat de gemaakte vergelijking met het Duits niet op. Terechtingszittingen zijn in beginsel openbaar, hetgeen inhoudt, dat in beginsel iedere Nederlander van hetgeen ter terechtzitting gebeurt kennis moet kunnen nemen. Dit beginsel kan in het gedrag komen, als terechtzittingen in Friesland uitsluitend in het Fries worden gehouden. Niettemin kent artikel 2 van het ontwerp het recht toe om zich in het Fries uit te drukken. Ter verzekering van het evengenoemde beginsel evenwel is als complement opgenomen de bepaling van artikel 3. Nu zou op zich zelf denkbaar zijn een andere regeling, nl. dat weliswaar onder alle omstandigheden de Friese taal gebruikt zou mogen worden, maar dat in de gevallen, omschreven in de tweede helft van artikel 2, alles, wat in het Fries wordt gesproken, door een beëdigde tolk in het Nederlands wordt herhaald. De Minister meende, dat een dergelijk systeem aanbeveling verdient. De meerderheid van de Commissie-Kingma Boltjes, welke voorstellen in de artikelen 2—4 zijn overgenomen, verklaarde, dat naar haar oordeel het gebruik van een tolk beslist van de hand gewezen moest worden. De Minister wees daarbij op het gevaar, dat de eerbied voor de rechtspleging zou worden ondermijnd, indien alles, wat in het Fries wordt gesproken, in het Nederlands wordt herhaald, hoewel de rechter en de betrokkenen het Fries en het Nederlands zeer wel verstaan. Het zou dan geenszins denkbeeldig zijn, dat degene, wiens verklaringen in het Nederlands worden vertaald, de vertaling van de tolk niet adequaat acht en daar een eigen vertaling in het Nederlands tegenover stelt. Van een tolk pleegt men gebruik te maken, indien men elkaar niet kan verstaan. Het invoeren van de hulp van een tolk behoort dan ook slechts aan de orde te komen, indien degene, die Fries spreekt, niet *in staat* is zich van het Nederlands te bedienen. In alle andere gevallen zal, indien het belang van de rechtspleging dit bepaaldelijk vordert, van degene, die Fries spreekt, zijn medewerking mogen worden gevraagd om zich voor dat doel van het Nederlands te bedienen.

Bij de woorden „uit anderen hoofde een redelijk belang hebben het ter terechtzitting gesprokene te volgen” is vooral gedacht aan het beginsel van de openbaarheid. Om dit tot zijn recht te doen komen, zal de pers het gebeurde ter terechtzitting moeten kunnen volgen. Als regel zal dit geen bijzondere eisen aan de taal in de rechtszaal stellen. Worden evenwel voor de rechter in Friesland zaken behandeld, die ook daarbuiten grote belangstelling hebben gewekt, dan komt de openbaarheid niet voldoende tot haar recht, indien uitsluitend verslaggevers, die het Fries kunnen verstaan, het gebeurde ter terechtzitting zouden kunnen volgen.

Intussen dient de regeling zodanig te zijn, dat slechts in uitzonderingsgevallen een beroep op artikel 3 gedaan behoeft te worden. Om te voorkomen, dat twijfel over de betekenis van enkele woorden of uitdrukkingen, hetzij voor de rechter, hetzij voor een der belanghebbenden bij het rechtsgeding ertoe zou leiden, dat de rechter zou moeten vragen om uitsluitend van het Nederlands gebruik te maken, wordt in artikel 4 de mogelijkheid geopend, dat enkele van die woorden of uitdrukkingen in het Nederlands worden herhaald.

Wat artikel 4, lid 2, betreft, verklaarde de Minister zich bereid de tekst in zoverre te wijzigen, dat iemand, die werkelijk niet in staat is te voldoen aan het verlangen om zinnen of woorden in het Nederlands te herhalen, niet het gevaar loopt, door de hier omschreven sanctie te worden getroffen. De zin zal daarom als volgt komen te luiden: Indien de betrokkene niet bereid is aan dit verlangen te voldoen, ...

Het eerderbedoelde lid der commissie achtte deze wijziging een aanzienlijke verbetering en verklaarde zich met de nieuwe tekst gaarne akkoord. Overigens constateerde hij een principiële verschil tussen het uitgangspunt van de Minister en hem zelf; hij was nl. van mening, dat een volledige gelijkstelling van Fries en Nederlands in Friesland nagestreefd behoort te worden. Vooralsnog bleef dit lid van oordeel, dat artikel 3 zonder bezwaar zou kunnen vervallen.

De Minister betoogde in zijn repliek, dat de artikelen 3 en 4 met elkaar in nauw verband staan. Terwijl artikel 3 een uitzondering geeft op de algemene regel, die in artikel 2 is vervat, wil artikel 4 voorkomen, dat al te spoedig tot het gebruik maken van die uitzondering moet worden overgegaan. De Minister acht artikel 3 een essentieel onderdeel van het ontwerp en zou dit dan ook, in overeenstemming met het adres van de Commissie -Kingma Boltjes (blz. 28), niet willen missen; een standpunt, dat trouwens dat van het Kabinet is, zoals blijkt uit de brief aan de Kamer van 9 december 1953, stuk 3321 (onder III).

Ten einde buiten elke twijfel te stellen, dat de rechter slechts in uitzonderingsgevallen gebruik dient te maken van de bevoegdheid van artikel 3, zou de bewindsman in de derde regel vóór „indien” de woorden „doch slechts” willen invoegen.

De gehele commissie achtte dit een verbetering; het eerderbedoelde lid wenste zich niettemin uitdrukkelijk het recht voor te behouden bij de openbare behandeling van het wetsontwerp tegen het artikel te stemmen.

Artikel 5. Ernstig bezwaar bestond bij een der leden ook tegen dit artikel. Met name was het dit lid niet duidelijk waarom ook het proces-verbaal van zaken, welke niet appellabel zijn, in het Nederlands moet worden opgemaakt. Mocht dit voor de conclusies van de rechtbank zelf al noodzakelijk zijn, dan zou dit in ieder geval naar zijn mening niet behoeven te gelden voor het proces-verbaal van het verhoor van een getuige, die zijn verklaring in het Fries heeft afgelegd en nu gedwongen wordt een in het Nederlands gesteld stuk te ondertekenen.

Vooral hierin zag dit lid een schrijnende miskenning van de Friese taal.

Voorts stelde hij de vraag, hoe de Minister zich in dit opzicht de regeling denkt voor het geval de Benelux tot eenheid van rechtsgebied zou uitgroeien.

De Minister voerde in zijn antwoord een viertal bezwaren aan tegen de suggestie om in bepaalde gevallen te eisen, dat het proces-verbaal van de terechtzitting in het Fries wordt opgesteld.

Het proces-verbaal van de terechtzitting dient in alle gevallen, dus ook in niet-appellabele zaken, in het Nederlands te worden gemaakt:

a. omdat, zoals ook reeds in het rapport van de Commissie-Kingma Boltjes (blz. 20) is opgemerkt, men anders in een ongewenste casuïstiek zou vervallen;

b. omdat ten tijde van het opmaken van het proces-verbaal van de terechtzitting nog niet behoeft vast te staan, dat het een niet-appellabele zaak betreft (dat zal immers in vele gevallen van de eerst later plaats vindende uitspraak afhangen);

c. omdat men anders aan de personen, die voor een benoeming in de rechterlijke macht in Friesland in aanmerking komen, veel stringenter eisen zou moeten stellen dan de bedoeling kan zijn. Ook in de samenvatting van het standpunt van de meerderheid van de Commissie-Kingma Boltjes is er uitdrukkelijk op gewezen, dat het geen vereiste mag zijn, dat de leden van de rechterlijke macht in Friesland zelf ook Fries moeten kunnen spreken (Rapport blz. 25). Doch het is duidelijk, dat men nog veel verdergaande eisen aan iemand stelt dan Fries kunnen spreken, als men van hem zou verlangen, dat hij een proces-verbaal van een in het Fries afgelegde verklaring in de Friese taal zou moeten kunnen weergeven;

d. omdat de regeling extreem onpraktisch en omslachtig zou worden, als, nadat eerst met veel moeite een proces-verbaal in het Fries zou zijn opgemaakt, hiervan in die zaken, waarin wordt geappelleerd, door een beëdigd vertaler een vertaling in het Nederlands zou moeten worden gemaakt.

Uit het midden der commissie werd nog de vraag gesteld, hoe ten aanzien van het thans besproken punt de regeling in Suriname en de Antillen is.

De Minister heeft hieromtrent nader het volgende aan de commissie medegedeeld. Volgens door hem ontvangen inlichtingen bestaat noch in Suriname, noch in de Antillen een wettelijke regeling voor het gebruik van het Surinaams, resp. het

Papiamento. Indien de leden van het gerecht en de andere betrokkenen het Surinaams, respectievelijk het Papiamento beheersen, pleegt men het geding in die taal te voeren. Kan ieder echter ook Nederlands spreken, dan bedient men zich van het Nederlands. Is een verdachte of een partij niet in staat het Nederlands te spreken, dan wordt de hulp van een tolk ingeroepen. In alle gevallen wordt het proces-verbaal in het Nederlands opgemaakt, hetwelk dan door de betrokkene wordt ondertekend.

Voor ernstige tegenkanting tegen het ondertekenen van een Nederlands proces-verbaal, indien de verklaring in het Fries is afgelegd, behoeft naar de mening van de Minister niet gevreesd te worden. Het is immers, zoals gezegd, normaal, dat hij, die zich van de Friese taal bedient, de Nederlandse taal kan lezen, en met deze feitelijkheid dient men bij het opstellen van een wettelijke regeling rekening te houden.

Over de gevolgen van ontstaan van een rechtseenheid in Benelux-verband — welke overigens niet op korte termijn verwacht mag worden — kon de Minister zich geen afgerond oordeel vormen. Aanvankelijk meende hij, dat er ten opzichte van de verhouding van het Fries tot het Nederlands geen verandering zou komen.

Met uitzondering van het eerderbedoelde lid was ook de commissie van oordeel, dat artikel 5 niet zou kunnen vervallen.

Artikel 6. De Minister deelde mede, dat hij voornemens is in het tweede lid, tussen „indien” en „de rechter” (vierde regel), toe te voegen de woorden: en voor zover. Hierdoor zou naar zijn mening de strekking van de bepaling duidelijker tot haar recht komen.

De commissie achtte dit ook harerzijds een verbetering.

In aansluiting op hetgeen naar aanleiding van artikel 2 is opgemerkt, zullen in het tweede lid ingevoegd worden de woorden „van ambtswege het woord voert dan wel”. Gelijke wijziging zal worden aangebracht in artikel 7.

Artikel 8. Een der leden betoogde, dat ook dit artikel geen recht doet aan rechtmatige verlangens, die onder de Friese bevolking leven. Waarom kan niet — op kosten van de Staat, en niet op die van de Friese burger — een vertaling van de Friese stukken in het Nederlands worden vervaardigd? Overigens kan betwijfeld worden, of dit zelfs wel nodig is. Het publiek ziet de openbare registers vrijwel nooit in en bovendien zal de ambtenaar, die voor de in- of overschrijving in de registers moet zorgen, gewoonlijk wel in staat zijn zijn aantekeningen aan de Friese akten te ontfemen.

De Minister was het niet eens met de opvatting, dat de openbare registers praktisch niet door het publiek ingezien worden. Het handelsregister en het hypotheekregister worden zelfs veelvuldig geraadpleegd. Het gaat er in artikel 8 om, dat een akte tot stand komt, waaraan rechtens gevolgen zijn verbonden. Nu worden deze gevolgen bepaald door de betekenis, welke volgens wet en jurisprudentie aan de bewoordingen van de akte toekomt. De taal van de wet en van de jurisprudentie is de Nederlandse; tweetaligheid bestaat op dit stuk niet. De gene, te wiens behoeve een akte wordt opgemaakt, respectievelijk ingeschreven, heeft er dus het grootste belang bij, dat de Nederlandse bewoordingen precies weergeven wat hij heeft bedoeld. Zou men nu aan een door de Staat aan te wijzen en te betalen translateur overlaten om de Friese akte in het Nederlands om te zetten, dan ontstaat het gevaar, dat de Nederlandse bewoordingen anders komen te luiden dan de belanghebbende heeft bedoeld. Het gaat er dus om de rechtszekerheid voor de belanghebbende te waarborgen. Daarom ook wordt voor wat het belangrijkste onderdeel van artikel 8 betreft, de notariële akte, het vertalen overgelaten aan de notaris, die de akte heeft verleden. In deze opzet, die aansluit

bij de voorstellen van de Commissie-Kingma Boltjes (Rapport, blz. 42) heeft de belanghebbende het in de hand, dat de Nederlandse vertaling zijn bedoeling volledig tot uitdrukking brengt. Zou de Staat de vertaling verzorgen, dan zou hij daarvoor verantwoordelijk worden voor de inhoud van de akte. Dit zou tot onvoorzienbare civielrechtelijke gevolgen kunnen leiden, zowel voor de Staat als voor alle belanghebbenden.

Artikel 9. Ook met dit artikel kon een der leden bezwaarlijk instemmen. Hij kon de redelijke zin niet inzien van een voorschrift, dat b.v. een Friese familie aan een Friese rechter een ontwerpakte van boedelscheiding moet voorleggen, die in het Nederlands gesteld is, terwijl de akte zelf in het Fries mag worden opgemaakt.

De Minister verwees naar hetgeen bij artikel 8 is opgemerkt.

Artikel 10. Een der leden vroeg de Minister, welke bezwaren ertegen bestaan, indien in plaats van: „Op vordering van 's Rijks ambtenaar . . . . .” gelezen wordt: „Op vordering van 's Rijks, buiten de provincie Friesland gevestigde, ambtenaar . . . . .”. Dit geldt zowel het eerste als het tweede lid.

De Minister zag twee bezwaren. Vooreerst ontstaat bij verschil van interpretatie over de inhoud van het stuk of de akte de mogelijkheid, dat een rechtsgeding voor de rechter moet worden gevoerd. Alsdan moet een schriftelijk stuk worden geproduceerd, dat in het Nederlands moet zijn opgemaakt. Voorts wees de bewindsman er op, dat bij verwezenlijking van deze suggestie in Friesland uitsluitend ambtenaren van de belastingdienst benoemd zouden kunnen worden, die in staat zijn de Friese taal te lezen. Overigens herinnerde hij aan de toezegging van de Staatssecretaris van Financiën, dat deze de ambtenaren in Friesland te zijner tijd zal voorschrijven slechts bij noodzaak gebruik te maken van hun bevoegdheid, een vertaling, e.g. Nederlandse inhoudsopgave van een in het Fries gestelde akte te vorderen — een wijze van handelen, die trouwens ook zonder zodanig voorschrift in de praktijk reeds wordt toegepast (zie stuk 3321, blz. 3, tweede kolom).

Met de mededeling van het bovenstaande acht de Commissie van Voorbereiding de openbare behandeling van het wetsontwerp voldoende voorbereid.

Vastgesteld 26 oktober 1955.

OUD

FOKKEMA ¹⁾

TENDELOO

SCHEPS

VAN RIJCKEVORSEL

WTTEWAALL VAN STOETWEGEN

VONDELING ²⁾

N. VAN DEN HEUVEL

VERKERK

DE GRAAF

LEMAIRE.

¹⁾ Als plaatsvervanger van de heer Gerbrandy, die wegens ziekte noch het mondeling overleg heeft kunnen bijwonen, noch aan de vaststelling van het verslag heeft kunnen medewerken.

²⁾ Als plaatsvervanger van mejuffrouw Zeelenberg, die tijdens het overleg en de vaststelling van het verslag in het buitenland vertoefde. Als gevolg van een misverstand heeft ook de heer Vondeling het overleg niet kunnen bijwonen.